

Vergaderjaar 1991-1992

22 392

Wijziging van het Burgerlijk Wetboek in verband met de positie van gewetensbezwaarde werknemers

B

ADVIES RAAD VAN STATE

Aan de Koningin

's-Gravenhage, 4 september 1991

Bij Kabinetsmissive van 9 april 1991, no. 91.003188, heeft Uwe Majesteit, op voordracht van de Staatssecretaris van Justitie, mede namens de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, bij de Raad van State ter overweging aanhangig gemaakt een voorstel van wet met memorie van toelichting tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek in verband met de positie van gewetensbezwaarde werknemers.

1. De Raad van State acht het een gemis dat in de memorie van toelichting niet nader wordt ingegaan op het begrip gewetensbezwaaar. In de bij de memorie van toelichting gevoegde nota van de Stichting van de Arbeid wordt onder punt 3, getiteld «Geweten(sbezwaar) als begrip» wél een fundamentele beschouwing geleverd. Met een dergelijke beschouwing ware de memorie van toelichting aan te vullen, in welke beschouwing tevens aan de orde kan worden gesteld de verhouding van het begrip ernstige gewetensbezwaren in het onderhavige voorstel van wet, tot het begrip ernstige gewetensbezwaren in de Wet gewetensbezwaren militaire dienst (Stb. 1962, 370), zulks mede in het licht van de parlementaire geschiedenis van laatstbedoelde wet. De Raad merkt nog op dat met een verwijzing naar de nota niet kan

NADER RAPPORT

Aan de Koningin

's-Gravenhage, 31 oktober 1991

Blijkens de mededeling van de Directeur van Uw Kabinet van 9 april 1991, no. 91.003188, machtigde Uwe Majesteit de Raad van State zijn advies betreffende het bovenvermelde voorstel rechtstreeks aan mij te doen toekomen. Dit advies, gedateerd 4 september 1991, bied ik U hierbij aan.

1. In punt 3 van de memorie van toelichting wordt, zoals de Raad suggereert, ingegaan op het begrip gewetensbezwaaar. De benadering van het begrip gewetensbezwaaar in het wetsvoorstel wijkt niet af van die in de nota van de Stichting van de Arbeid. Het gaat om een gewetensbezwaaar dat voortvloeit uit een individueel normbesef omtrent goed en kwaad. De eis dat het bezwaar moet voortvloeien uit een godsdienstige of zedelijke overtuiging, een gedachte die destijds ten grondslag lag aan de Wet gewetensbezwaren militaire dienst (Stb. 1962, 370), maar bij de wetswijziging van 1978 verlaten, wordt niet gesteld.

worden volstaan. Deze nota maakt terecht geen deel uit van de memorie van toelichting, de nota is een leidraad voor ondernemingen en mogelijk, blijkens de memorie van toelichting onder 2, een basis voor zelfregulering.

2. Bij de hiervoor bedoelde aanvulling van de memorie van toelichting dient naar het oordeel van de Raad ingegaan te worden op het noodzakelijkerwijs individuele en subjectieve karakter van het beroep op een gewetensbezwaar. De samenleving is immers niet gehouden iedere overtuiging met betrekking tot de wenselijkheid of verwerpelijkheid van bepaalde handelingen of ontwikkelingen desgewenst als een gewetensbezwaar te honoreren. De Raad merkt in dit verband op dat de in paragraaf 3 genoemde voorbeelden niet alle van dien aard zijn dat zij onder alle omstandigheden als gewetensbezwaar voor erkenning in aanmerking komen.

3. In de memorie van toelichting wordt, onder nr. 11, ingegaan op de vraag of, als een beroep op een gewetensbezwaar leidt tot werkloosheid van de werknemer, aanspraak op een werkloosheidsuitkering kan worden gemaakt. De Raad merkt allereerst op dat in zulk een geval ook in het kader van de Algemene Bijstandswet problemen kunnen rijzen; in de memorie van toelichting ware hierop in te gaan. Verder merkt de Raad op dat een beëindiging van een dienstbetrekking wegens een beroep op een gewetensbezwaar niet altijd hoeft te leiden tot tussenkomst van de burgerlijke rechter. Een verschil van mening over de ethische vragen waartoe de arbeid in de onderneming aanleiding geeft kan allicht een zo fundamentele wijziging in de relatie brengen dat zij naar wederzijds inzicht behoort te eindigen. Het college acht het wel zeer urgent dat de vraag wordt beantwoord of hier nadere regels nodig zijn. In de memorie van toelichting ware aan te geven op welke termijn de uitkomsten van de evaluatie van het sanctiebeleid waarover de memorie van toelichting spreekt beschikbaar zullen komen.

2. In punt 3 van de memorie van toelichting is thans tevens gewezen op het individuele en subjectieve karakter van het beroep op een gewetensbezwaar.

3. Punt 11 van de memorie van toelichting is overeenkomstig het advies van de Raad aangevuld.

4. De memorie van toelichting (punt 3) verwijst naar de in internationale verdragen verwoorde grondrechten alsmede naar de in de artikelen 6, 7 en 10 van de Grondwet achtereenvolgens verwoorde vrijheid van godsdienst, vrijheid van meningsuiting en het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Artikel 1638² BW zou hierdoor «meer betekenis krijgen». De Raad vraagt zich af of hier bedoeld is dat deze grondrechten een zekere horizontale werking hebben. De passage behoeft in dit verband verduidelijking.

De Raad van State geeft U in overweging het voorstel van wet te zenden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, nadat met het vorenstaande rekening zal zijn gehouden.

De Vice-President van de Raad van State,
W. Scholten

4. In punt 3 van de memorie van toelichting is verduidelijkt dat met de daar genoemde grondrechten rekening kan worden gehouden bij de interpretatie van de uit artikel 1638² van het Burgerlijk Wetboek voortvloeiende werkgeversverplichtingen.

Ik moge U, mede namens de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, verzoeken het hierbij gevoegde voorstel van wet en de gewijzigde memorie van toelichting met bijlage aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal te zenden.

De Staatssecretaris van Justitie,
A. Kosto